

представлена як бізнес-елітою, так і політичною елітою. Стрижнем владним відносин стає мета прискорення росту території, розвитку інфраструктури, будівництво нових промислових об'єктів, покращення іміджу регіону, залучення інвестицій і тому інше. Такою є об'єктивна картина міст, що розвиваються. Інші ж міста перебувають у фазі постійної стагнації, а в них домінують коаліції сервісу, головна мета яких збереження витрат на одному рівні.

Таким чином теорія машин зростання відповідає на ключове даліське питання: «Хто править?» і на даний момент є останньою цілісною та самодостатньою теорією, а відтак і парадигмою, що пояснює феноменологію владних відносин локального рівня. Однак політична дійсність локальних спільнот продовжує еволюціонувати, а відтак і потребує уточнення існуючих теорій, а у подальшому, можливо, появи нових. Зокрема цікавим можна вважати розуміння машини росту як машини-ідей, так би мовити «випадкового» центру інтелектуального розвитку. Також слід передбачити певні мутаційні зміни в локальних спільнотах, спричинених процесами глобалізації та транснаціоналізації, конкуренції міст не тільки в межах регіону, держави, але й у межах світового простору.

Список використаних джерел

1. J. Logan, H. Molotch. The City as a Growth Machine// Urban fortunes. The political economy of space. Berkeley: University of California press. 1988 pp. 47-61
2. Валерий Ледаев Изучение власти в городских сообществах: основные этапы и модели исследования//http://magazines.russ.ru/nz/2010/2/le2.html
3. Harvey Molotch The City as a Growth Machine: Toward a Political Economy of Place// The American Journal of Sociology, Vol. 82, No. 2. (Sep., 1976), pp. 309-332
4. Ледаев В.Г. Социология власти: модели эмпирического исследования // Вестник ИГЭУ. 2005. Вып. 2. С. 76-80
5. Dahl R. Who Governs? Democracy and Power in American City. New Haven: Yale University Press, 1961. P. 6.
6. Betsy Donald From Growth Machine to Ideas Machine: the new politics of local economic development in the high-skilled city//Tremblay, Diane-Gabrielle et Remy Tremblay (sous la dir., 2006, a paraitre). La competitivite urbaine dans le contexte de la nouvelle economie. Quebec : Presses de l'universite du Quebec. Collection Economie politique, pp. 269-284.
7. Владимир Гельман Власть, управление и локальные режимы в России: рамки анализа// http://magazines.russ.ru/nz/2010/2/ge5.html
8. G. William Domhoff The Limitations of Regime Theory// http://bss.sfsu.edu/guo/geog%20832/Regime%20Theory/Domhoff%202006.pdf

Левчук П.Н. Теоретико-методологические аспекты проблемы теории машины роста в политологическом дискурсе

Рассматривается проблема политологического дискурса относительно исследования политического пространства локальных сообществ. Изложенный материал представляет часть диссертационного исследования и является интересным обобщением научного опыта и анализом методологического генезиса изучения городов как арены деятельности политических актеров в соответствии с теорией машин роста, которую целесообразно использовать для отечественной политической практики локального управления.

Ключевые слова: локальное сообщество, машины роста, коалиция роста, локальные политические режимы.

Levchuk, P.M. Theoretical and methodology aspects of problem of Growth Machine theory in political science discourse

The problem of political science discourse in relation to research political space of local associations. The expounded material presents part of dissertation research and is interesting generalization of scientific experience and analysis of methodological genesis of city studies as arenas of political actors activity in accordance with the Growth Machine theory, which it is useful for domestic political practice of local management.

Key words: local community, growth machine, growth coalition, local political regimes.

УДК 13:17.023.32

Андрущенко Т.В.

Комунікативні чинники формування толерантності

Толерантність аналізується як якість, що формується цілеспрямованими зусиллями суспільства в процесі соціалізації людей; головними серед них розглядаються засоби й процес комунікації, особливо, мовного спілкування.

Ключові слова: особистість, цінність, толерантність, виховання, культура, цивілізація, політика.

За звичай, толерантність розглядається у якості соціально-морального феномену, який формує установку на сприйняття інших культур, їх цінностей та способу життя як такого, що має право на існування, а тому й потребує вивчення, терпимого ставлення, розуміння і співпраці. У такій якості «толерантність» постає як могутній чинник подолання ціннісного розколу сучасної цивілізації. І коли б, здавалося, її треба негайно розповсюджувати в системі культур різних народів, виникає питання: а як формується ця якість, які чинники знаходяться в основі її становлення та розвитку? Зупинимось на цьому більш детально.

Як зазначає О.Зарівна, толерантне сприйняття людини безпосередньо залежить від розуміння, пізнання нею особливостей культури, характерних рис особистості, традицій, на яких вона сформована і через знання мови забезпечує зближення, безпосереднє спілкування людей та їх співробітництво. Формуванню толерантності в сучасну епоху глобалізації також сприяє активізація інформаційних потоків та комунікативних зв'язків. Велика кількість людей отримує доступ до інформації про унікальність інших країн і культур та розширює можливості міжнародного спілкування на різних рівнях, у різних сферах – науковій, навчальній, виробничо-професійній, міжособистісній тощо [1].

На думку В. Бакальчук, толерантність як загальносуспільну цінність можна визначити за наявності у суспільстві міжкультурного діалогу – відкритої взаємодії представників різних етнокультурних груп, їхньої здатності увійти в комунікативне поле діалогу, злучитися до взаємодії [2, с. 156]. На рівні окремої особистості важливим чинником формування толерантності є наявність можливості вільного самовизначення людини, на яку, зокрема, вказує Ю. Іщенко. Крім цього, на думку Ю. Іщенко, іншими умовами, при яких поняття «толерантність» отримує осмислення в самосвідомості індивіду є цілісність внутрішнього світу, здатність до діалогу, поліфонія Я [3].

І. Жадан серед основних особистісних чинників, що сприяють формуванню толерантності, називає: сприйняття суспільного життя як позитивного цілого, розуміння необхідності іншого, відмінностей і особливостей як моментів цілого; відмова від претензій на абсолютну і остаточну істину, потреба в самовираженні, здатність до відповідалної поведінки, відкритість, почуття власної гідності, прагнення до компромісу, осмислений скептицизм тощо [4, с. 94].

Говорячи про чинники формування толерантності, варто також відмітити необхідність її цілеспрямованого конструювання. Так, на думку Е. Паїна, історичний досвід спільного мешкання представників різних народів, релігій і рас в одній державі, а також історичні процеси консолідації людей (наприклад, урбанізації) самі по собі не є достатньою умовою розвитку толерантності. Для того, щоб толерантність стала загальнолюдською нормою і особистісною цінністю, необхідна цілеспрямована дія на особу і групу. Отже, робить висновок Е. Паїн, необхідне конструювання толерантності, що можливе лише в певних соціально-політичних умовах і спирається на ефективні психологічні і соціальні технології цього процесу [5, с. 8].

Однією з важливих складових процесу практичної реалізації толерантності П. Саух та Ю. Саух також вважають цілеспрямоване формування установки на толерантність в індивідуальній і суспільній свідомості. Реалізація цього завдання, як і досягнення суспільної злагоди у просторі національно-етнічного, регіонального, світоглядного,

політичного розмаїття, потребує довголітньої «мурашиної» роботи, взаємної витримки, взаємопізнання суб'єктів суспільно-політичних відносин, безперервного і послідовного просування на шляху до взаємопорозуміння і взаємозближення [6, с.6].

В умовах сучасного полікультурного суспільства толерантність стає регулювальником взаємодії між різноманітними соціальними групами. А у масштабах світової спільноти толерантність розглядається як нормативна основа міжнародних відносин, що забезпечує мирне співіснування різноманітних націй та культур, які при цьому зберігають свою самобутність. Все це дає підстави вести мову про регулятивну функцію толерантності. Як відмічають П. Саух та Ю. Саух, толерантність є важливим морально-практичним орієнтиром принципів інтеграції культурно-історичного досвіду в єдину систему цінностей. Це механізм поведінки соціальних утворень (партиї, етнічних груп, церков тощо), який передбачає у процесі їх взаємин взаємоповагу, свідому відмову від насильства, приниження гідності один одного. Вона, таким чином, є важливою умовою соціальної регуляції міжлюдських відносин, важливим виявом морально-гуманістичної суті суб'єктів взаємин, певним інгредієнтом, без якого нормальне буття людини, як і стабільне життя суспільства, неможливі або можливі у деструктивній формі [6, с.4].

І. Кушніренко зауважує, що толерантність об'єктивно необхідна як обов'язковий регулятивний засіб, як багатопланово діюча «організуюча сила» у розвитку суспільства та соціальної свідомості, що дозволяє розглядати її як структуроутворюючий компонент в організації суспільства. Отже, істинним має бути розуміння того, що толерантне ставлення один до одного, солідарність, діалог та взаємопорозуміння мають стати нормою поведінки і дії усіх без винятку людей, політичних партій, громадських організацій і рухів, держав та їх інститутів [7, с.8]. І. Левченко в рамках соціокультурного аналізу розглядає толерантність як смислову цінність, яка формується в певному соціокультурному середовищі, що приписує їй статус регулювальника соціальної взаємодії, одного з критеріїв оцінки подій, дій, ідей і думок. Крім того, толерантність визначається в категоріях соціальної норми і установки, що фіксує рівень досить конкретних приписів поведінки. В цілому, толерантність як соціокультурна цінність та норма має регулювати міжособистісні та міжгрупові відносини у соціумі [8, с.16-17].

П. Давидов, розглядаючи толерантність в якості смислової категорії, яка регулює стосунки між людьми, вважає, що у сучасному соціокультурному просторі вона розуміється як певний усталений механізм, який централізує, або пом'якшує численні суперечності і розбіжності, а також як один із можливих шляхів подолання різних форм агресивності, конфліктності, напруги та екстремізму [9, с.5].

Особливе значення регулятивна функція толерантності має для попередження та розв'язання конфліктів. Так, С. Бирицький розглядає толерантність як спосіб дії (поведінки), спроможний утримати конфліктуючі сторони від актуального насильства, тобто як свідоме творення ситуації толерантності. Ситуація толерантності – це ситуація створення умов, в тому числі ідеологічними та погрожувано-силовими засобами, раціонально-критичного, аргументативного дискурсу, спрямованого на досягнення взаємоприйнятної угоди, договору, що мав би чинні нормативно-стримувальні наслідки. Головною умовою ситуації толерантності є можливість домовитися. Домовлятися – це замінювати можливість реального силового зіткнення мовно-комунікативними та інформаційно-просвітницькими діями. І ці дії мають будуватися на принципах «комунікативної етики» [10, с.149].

Цю ж думку розгортає О. Зарівна. За її переконанням толерантність виконує важливу роль у забезпеченні миру та злагоди. Толерантність, що означає повагу, прийняття і правильне розуміння всієї багатоманітності культур, форм самовираження і прояву людської індивідуальності, робить можливим досягнення миру. Вона охоплює цінності, погляди й типи поведінки, які відображають і надихають на соціальну взаємодію та співробітництво на основі принципів свободи, справедливості й солідарності, які заперечують насильство й спрямовані на подолання конфліктів через усунення їхніх причин, з тим, щоб розв'язати проблеми за допомогою діалогу й переговорів, і які гарантують можливість повною мірою користуватися всіма правами і засобами, щоб брати участь у процесі розвитку свого суспільства [1, с.10-11].

Досліджуючи роль толерантності в регулюванні відносин у сучасному полікультурному суспільстві, С. Дрожжина виокремлює наступні її риси, які підносять дійовість

громадян і сприяють мирному вирішенню конфліктів: почуття єдності в різноманітті, пошук компромісів, громадянський настрій, патріотизм, поважне ставлення до інших людей, готовність вислуховувати думку інших, повага до прав інших осіб, особиста відповідальність (перед родиною, членами громади, державою), самодисципліна (добровільне виконання законів і правил), широкий світогляд, критичний настрій [11].

На особистісному рівні регулятивна функція толерантності виступає як саморегуляція. За П. Поляковим, толерантність сприяє саморегуляції особистості завдяки свідомому ставленню до норм, оцінок і самооцінки. Це внутрішня позиція ідентифікації та виокремлення, яка дозволяє зберегти стійкість, спокій, рівновагу, впевненість. Це позиція, яка містить повагу до іншого і до себе, цілісність власного Я і поєднання зі світом [12].

На думку Н. Ханстантинова, свою остаточну якісну оформленість у світоглядній позиції толерантність набуває в реальній здатності особистості до саморегуляції у вербальній та невербальній поведінці в умовах її взаємодії з суспільним оточенням, особливо з огляду на його полікультурний склад. Соціальна цінність толерантності як риси світоглядної позиції проявляється: По-перше, сформована толерантність дозволяє особистості ствердитися як істоті емоційно-чуйній, налаштованій на гуманістичні цінності свободи, демократії, прав людини, а також заявити про себе як про носія якостей високої цивілізованості і культури, як про особу, яка вміє володіти власними емоційними станами і переживаннями. По-друге, сформована толерантність допомагає визначитися особистості як комунікабельній істоті, що в свою чергу дозволяє їй більш успішно, більш результативно здійснювати різноманітні за характером суспільні взаємодії, реалізувати більш широкий спектр соціальних ролей і функцій. По-третє, сформована толерантність орієнтує діяльність щодо вдосконалення самого суспільства, його політичної системи, зокрема, у напрямі змінення засад правової держави, утвердження верховенства закону, інституту прав людини. По-четверте, толерантність кожної особистості є запорукою формування толерантної атмосфери суспільства загалом, при якій багатоманітність ідей, культур, мов, типів ментальності, традицій, способів життя, моделей життєвих презентацій «Я-концепції» тощо не сприймається як загроза єдності соціуму, а як невідмінна передумова збагачення і змінення суспільних стосунків у ньому. По-п'яте, культура толерантності може виступати в ролі своєрідного суспільного стабілізатора, гальмуючи і уповільнюючи процеси внутрішніх протиріч у суспільстві, мінімізуючи при цьому гостроту та інтенсивність негативних наслідків у зв'язку із зіткненням інтересів [13, с.31-32].

Отже, толерантність у сучасних умовах розглядається як один з головних чинників порядку, злагоди та миру в умовах полікультурного соціального простору. Звідси виникає необхідність свідомого цілеспрямованого виховання та самовиховання толерантності. Декларація принципів толерантності ЮНЕСКО особливе значення приділяє вихованню у душі толерантності, що розглядається як невідкладний імператив. Виховання вважається найбільш ефективним засобом запобігання нетерпимості. Виховання у душі терпимості починається з навчання людей тому, в чому полягають їх загальні права і свободи, щоб забезпечити здійснення цих прав, і із заохочення прагнення до захисту прав інших. У зв'язку з цим необхідно заохочувати методи систематичного і раціонального навчання толерантності. Політика і програми в області освіти повинні сприяти поліпшенню взаємопорозуміння, зміцненню солідарності і терпимості в стосунках як між окремими людьми, так і між етнічними, соціальними, культурними, релігійними і мовними групами, а також націями. Виховання у душі толерантності має бути направлене на протидію впливу, що викликає почуття страху і відчуження по відношенню до інших. Воно повинне сприяти формуванню у молоді навиків незалежного мислення, критичного осмислення і вироблення думок, заснованих на моральних цінностях.

На думку О. Волошиної, виховання толерантності в людських стосунках є стратегічним завданням освіти у XXI ст. Така значущість толерантності в сучасному житті спричинила необхідність створення в педагогічній науці «педагогіки толерантності», основне завдання якої має бути зосереджене на дослідженні сутності толерантності, шляхів її втілення в суспільну практику як соціальної норми та цінності, принципу міжособистісної й міжгрупової взаємодії [14, с.3].

О. Матієнко умовою високої ефективності виховання толерантності вважає створення відповідного виховного середовища, де до цього процесу залучаються як сама особистість, так і сім'я, школа, соціальні служби для молоді, громадські (національно-культурні товариства та союзи, недержавні громадські організації, фонди), релігійні організації, державні органи (місцеві і центральні), світове співтовариство (міжнародні організації та фонди), засоби масової інформації [15, с.9].

Центральне місце серед соціальних інститутів, що відповідають за виховання толерантності, у сучасному полікультурному суспільстві посідає освіта. Як зазначає В. Кремень, освіта повинна готувати людину, органічно адаптовану до життя у світі багатоманітних зв'язків – від контактів із найближчим оточенням до глобальних. Тому так важливо співжити з іншими людьми й суспільними структурами, виробляти вміння регулювати різні психологічні, політичні, міжнаціональні конфлікти з дотриманням вимог культури плюралізму думок. Людина має розуміти і керуватися світоглядними принципами «єдність у розмаїтті» та «доповнення замість протиставлення» [16, с.5].

На думку П. Давидова, сучасні соціокультурні умови, процеси глобалізації з їхніми суперечливими явищами висувають перед системою освіти складне завдання підготувати молодь до життя в умовах полікультурного середовища, формувати в неї вміння спілкуватися і співпрацювати з людьми різних національностей, рас, конфесій. У наш час, коли культура стає «мозаїчною», тобто складається з безлічі культур, і людина також вважається полікультурною, тобто «відкритою системою» не тільки для наочних форм культури свого суспільства, а й для інших типів культур у всьому їхньому розмаїтті, важливо навчити молодь поряд з розвитком власної національної культури розуміти і цінувати своєрідність інших культур, а також виховувати її в душі миру і поваги інших народів [9, с.5].

Розглядаючи умови розвитку толерантності старших підлітків О. Волошина особливо наголошує на необхідності створення толерантного виховного простору, під яким вона розуміє організацію та реалізацію взаємостосунків усіх суб'єктів навчально-виховного процесу, побудованих на принципах толерантності та спрямованих на ділове, безконфліктне спілкування та моральне виховання учнів [1, с.15].

В. Чопей відзначає роль полікультурної освіти у вихованні толерантності. Полікультурна освіта є процесом засвоєння людиною багатоманітності різних типів культур з метою духовного збагачення, формування готовності та вміння жити в полікультурному середовищі, що представлено системою загальнолюдських та культурних цінностей, де кожен її учасник у діалоговому спілкуванні зберігає та стверджує культурну ідентичність та проявляє готовність здійснювати обмін культурними здобутками, цінностями, змістом, творчістю. При цьому основними завданнями такої полікультурної освіти, що спрямовані на формування світоглядної толерантності, є: формування уявлень про багатоманітність різних типів культур; формування вмінь спілкуватися та співпрацювати із представниками різних національностей, рас, вірувань, соціальних груп; створення умов для інтеграції в культуру інших народів; виховання позитивного ставлення до культурних різновидів, розуміння рівності культур; виховання в душі миру, терплячості, гуманного спілкування, тобто формування гуманістичного світогляду; сприяння активної діяльності, спрямованої на вирішення існуючих культурних конфліктів, мінімізацію культурної та будь-якої іншої дискримінації, культурної агресії та культурного вандалізму [17].

О. Савченко особливе значення приділяє гуманізації освіти як передумові формування толерантної свідомості. У контексті гуманізації для формування толерантної свідомості нова ідеологія освіти повинна сприяти:

- створенню системи соціальних і педагогічних умов, які б сприяли формуванню толерантних переконань, поглядів і навичок толерантної поведінки в мікросередовищі – у родині, у навчальному закладі, на робочому місці, при участі всіх зацікавлених осіб (батьків, педагогів, працівників соціальної сфери, політиків, ЗМІ й суспільства в цілому);

- поширенню позитивного підходу до етнічних питань і запобіганню будь-яких проявів расизму, шовінізму, екстремізму, ксенофобії, бачення світу в біло-чорних кольорах, національних стереотипів через створення доброзичливої атмосфери в навчальних колективах; акцентуванню уваги на тому, що поєднує людей, представників

різних етносів (культурна спадщина; внесок у розвиток науки, мистецтва, держави; позитивні риси характеру);

- реалізації ідеї прищеплення студентам відкритої і поважного ставлення до інших людей, розумінню можливості різноманітного людського буття в різних, відмінних одна від одної культурній, релігійній і соціальній сфері;

- створенню позитивного мікрокосму культурного, міжетнічного взаєморозуміння, у якому кожна людина, незалежно від етнічної приналежності, почуває себе комфортно, захищеною і здатною до відкритої взаємодії зі світом;

- ініціюванню та активній підтримці ідеї діалогу культур з орієнтацією на все більшу деталізацію взаємодіючих компонентів культури та їхню інтеграцію в цілісному культурному просторі цивілізації;

- організації цілеспрямованої роботи по зближенню та поступовій інтеграції національних освітніх концепцій на засадах сумісності освітніх ідей і цінностей, заснованих на менталітеті добра, які поєднують у собі всі справжні цінності толерантного загальнолюдського єднання, приналежності до єдиного людського роду, єдиної цивілізації, до єдиної планетарної культури [18, с.15].

Аналізуючи проблему толерантності освіти в полікультурному суспільстві, О. Грива виокремлює наступний комплекс завдань, які можуть бути поставлені перед системою освіти для формування молоді:

- допомога у становленні культурної ідентифікації особистості й адаптації її в умовах сучасного кризового полікультурного суспільства;

- виховання культури толерантних взаємовідносин у суспільстві через виховання толерантної особистості, формування її толерантної свідомості;

- створення умов для реалізації толерантних взаємин між людьми;

- запобігання негативним явищам, пов'язаним зі специфікою полікультурного суспільства, таким як: соціальна відчуженість, культурна маргінальність, соціальна конфліктність, порушення прав людини, прав меншин, тероризм на етноконфесійному ґрунті [19].

Розробляючи модель формування толерантності у молоді в полікультурному середовищі, центром даної моделі О. Грива вважає толерантну особистість. Толерантна особистість вважає і визнає рівність людей і народів, відмовляється від домінування і насильства, визнає багатомірність і різноманіття людської культури, норм, вірувань і відмовляється від зведення цього різноманіття до якоїсь однієї точки зору. Толерантна людина охарактеризована як така, що здатна прийняти інших такими, якими вони є, і взаємодіяти з ними на основі згоди. Вона зорієнтована на конструктивну взаємодію з іншими членами суспільства: самостійна, критично мисляча, має когнітивну складність і схильність до посибілістського мислення, що допускає інші та багатоваріантність, здатна до змін та відкрита для нового, спроможна до інноваційної діяльності [20, с.19].

П. Давидов, долучаючись до роздумів щодо формування толерантної особистості, завданням сучасної школи вважає навчити дитину таким її якостями, як творчість, самостійність, вміння приймати рішення і нести за них відповідальність, критично мислити, вести дискусію, аргументувати, враховуючи думки опонента [9, с.5].

Ю. Яценко, аналізуючи зміст виховання толерантності, виокремлює такі його компоненти, як когнітивний (формування уявлень і поняття про толерантність як етичну якість і загальнолюдську цінність); ціннісно-смысловий (включення толерантності в індивідуально-особову систему цінностей і сенсів); культурокреативний (усвідомлення вихованнями рівноцінності свого народу, мови, культури); діяльнісно-поведінковий (розвиток умінь, навичок, звичок і потреби толерантної поведінки); компонент особистісної рефлексії (розвиток здібності до рефлексії, самооцінки, самовиховання, вільного етично виправданого вибору лінії поведінки і прийняття відповідальності за свій вибір) [21, с.17].

Варто відмітити, що важливою складовою формування толерантності є її самовиховання. У зв'язку з цим, Ю. Яценко вважає за доцільне при побудованні моделі виховання толерантності, перш за все, орієнтуватися на внутрішню свідому діяльність вихованця по самовдосконаленню, саморозвитку і самовихованню [21, с.18].

Самовиховання толерантності здійснюється як у межах навчальної діяльності, так і у позанавчальний час через різні форми самодіяльності. Так, О. Хижняк відмічає

вплив на самовиховання толерантності таких форм самодіяльності студентської молоді, як студентське самоврядування та волонтерська діяльність. Вважаючи формування толерантності важливим напрямом соціалізації молоді, О. Хижняк наголошує на необхідності включення толерантності як обов'язкового компонента в соціальну компетентність майбутніх фахівців. Толерантність як культурна цінність і норма поведінки відтворюється в самодіяльності студентів, перш за все, через розвиток студентського самоврядування. Толерантності можна навчати цілеспрямовано в сучасних вищих навчальних закладах, які мають великі можливості створення толерантних соціальних мереж. При цьому О. Хижняк особливу увагу звертає на таку форму позанавчальної діяльності як волонтерська діяльність, яка, на його думку, передбачає ціннісне підґрунтя у вигляді налаштованості на толерантне ставлення особистості до навколишнього мінливого, непередбачуваного світу [22, с. 5]. О. Волошина вказує на значні потенційні можливості у вихованні толерантності, що містяться в позакласній роботі, яка характеризується партнерським характером взаємодії педагогів зі школярами, добровільною участю вихованців у заняттях. Це пояснюється тим, що вона не носить регламентований характер, передбачає можливість застосування різноманітних форм, методів, прийомів та засобів виховання, дає можливість залучити до активної взаємодії усі соціальні інститути, що сприяє вихованню і розвитку сприятливого толерантного середовища.

Отже, толерантність не є вродженою характеристикою людини, як соціальна цінність вона формується цілеспрямованими виховними впливами суспільства в процесі її соціалізації. Ефективність цього процесу залежить від ряду умов, однією з найголовніших серед яких є умова розгортання цих процесів одночасно й з повною напруженою на рівні більшості країн світового чи локального простору. Зрощення «критичної маси» толерантності якраз і забезпечить її дієвість в системах різних культур та їх взаємодії.

Список використаних джерел

1. Зарівна О. Т. Мова як чинник формування толерантності студентської молоді в глобалізованому суспільстві: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. Т. Зарівна. — К., 2008. — 20 с.
2. Бакальчук В. О. Толерантність як ціннісна складова української культурної ідентичності / В. О. Бакальчук // Стратегічні пріоритети. — 2007. — №2. — С. 153-158
3. Іщенко Ю. А. Толерантність як філософсько-світоглядна проблема / Ю. А. Іщенко // Філософська і соціалістична думка — 1990. — № 4 — С. 44-55.
4. Жадан І. В. Політична освіта: соціально-психологічні чинники формування толерантності підліткового покоління / І. В. Жадан // Наукові студії із соціальної та політичної психології. — 2002. — №5. — С. 92-97.
5. Паин Э. А. Толерантность как условие этнополитической интеграции (мировой и российской опыт) / Э. А. Паин // Вестник института Кеннана в России. — 2009. — № 16. — С. 7-15
6. Саух П. Толерантність у контексті сучасних духовно-ціннісних трансформацій / П. Саух, Ю. Саух // Історія. Філософія. Релігієзнавство. — 2008. — №2. — С. 2-7.
7. Кушніренко І. Ю. Міжнародна толерантність в політичному процесі сучасної України: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / І. Ю. Кушніренко. — Одеса, 2008. — 17 с.
8. Левченко І. Н. Цінності толерантності і терпимості приймаючого союзу в умовах міграційної подвижності населення юга Росії: Автореф. дис. ... канд. соціолог. наук / І. Н. Левченко. — Ростов н/Д, 2006 — 27 с.
9. Давидов П. Г. Формування толерантності у філософській та педагогічній думці України / П. Г. Давидов // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2009. — №47. — С.3-7.
10. Бистрицький С. Конфлікт культур і філософія толерантності / С. Бистрицький // Демони миру та боги війни. Соціальні конфлікти посткомуністичної доби. — К.: Політична думка, 1997. — С. 147-168.
11. Дрожжина С. В. Толерантність як дієвий чинник демократизації сучасного українського соціуму / С. В. Дрожжина [Електронний журнал] // Мультиверсум. Філософський альманах. — К.: Центр духовної культури. — 2006. — № 55. — Режим доступу до журн.: www.filosof.com.ua/Jornel/M_55/Drozzhina.htm
12. Поляков П. М. Проблема толерантності в контексті формування її світоглядних джерел / П. М. Поляков [Електронний журнал] // Гілея (науковий вісник). — 2010. — № 30. — Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_30/Gileya30/F1_doc.pdf

13. Ханстантинов В. О. Толерантність як риса світоглядної позиції особистості / В. О. Ханстантинов // Наукові праці. Серія «Політологія» — 2008. — Т. 79. — Вип. 66. — С. 27-32.
14. Волошина О. В. Педагогічні умови виховання толерантності у підлітків старшого віку в позакласній роботі: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / О. В. Волошина. — Херсон, 2007. — 20 с.
15. Матієнко О. С. Виховання толерантності у старшокласників середніх загальноосвітніх ліцеїв Франції: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / О. С. Матієнко. — К., 2006. — 19 с.
16. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ століття / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. — 2003. — №1. — С. 6-16
17. Чопей В. С. Толерантність як моральний принцип епохи міжнародної інтеграції / В. С. Чопей [Електронний журнал] // Гілея (науковий вісник). — 2009. — № 25. — Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Gileya/2009_25/Gileya25/F4_doc.pdf.
18. Савченко О. О. Гуманізація освіти як передумова формування толерантної свідомості / О. О. Савченко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2008. — №38. — С.13-16.
19. Грива О. А. Толерантність освіти як передумова толерантного суспільства / О. А. Грива [Електронний журнал] // Мультиверсум. Філософський альманах. — К.: Центр духовної культури. — 2007. — №66. — Режим доступу до журн.: www.filosof.com.ua/Jornel/M_66/Gryva.pdf
20. Грива О. А. Толерантність в процесі становлення молоді в умовах полікультурного середовища: Автореф. дис... д-ра філософ. наук: 09.00.10 / О. А. Грива. — К., 2008. — 32 с.
21. Яценко Ю. С. Воспитание толерантности студентов средствами межкультурной коммуникации в процессе языкового образования: Автореф. дис ... канд. пед. наук / Ю. С. Яценко. — Ростов н/Д, 2008 — 24 с.
22. Хижняк О. В. Волонтерська діяльність як толерантна соціальна практика / О. В. Хижняк. [Електронний журнал] // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. — 2009. — №42. — Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Staptp/2009_42/files/42_29Hizhnyak_O.pdf

Андрущенко Т.В. Коммуникативные факторы формирования толерантности

Толерантность анализируется как качество, которое формируется целенаправленным усилием общества в процессе социализации людей; главными среди них рассматриваются средства и процесс коммуникаций особенно, языкового общения.

Ключевые слова: личность, ценность, толерантность, воспитание, культура, цивилизация, политика.

Andrushchenko, T.V. Communicative factors of formation of tolerance

Tolerance is analyzed as a quality, which is being formed by purposeful effort of society in the process of socialization of people; means and process of communication, especially spoken communication are considered as main among them.

Key words: person, value, tolerance, upbringing, culture, civilization, policy.